

The background of the cover is a complex, abstract design. It features concentric circles and arcs in shades of blue and grey. Overlaid on these are various geometric shapes, including rectangles and circles, some of which are outlined in black. Arrows of different sizes and orientations are scattered throughout, suggesting a sense of movement or flow. In the center, there is a prominent orange and yellow circular element that resembles a stylized sun or a gear. Below this central element, there is a cluster of blue squares arranged in a circular pattern. The overall aesthetic is technical and scientific.

SCIENCE AND EDUCATION

ISSN 2181-0842

VOLUME 3, ISSUE 4

APRIL 2022

SCIENCE AND EDUCATION

SCIENTIFIC JOURNAL

ISSN 2181-0842

VOLUME 3, ISSUE 4

APRIL 2022

www.openscience.uz

SCIENCE AND EDUCATION
SCIENTIFIC JOURNAL VOLUME 3 ISSUE 4

Executive Secretary

Tusmatova Nozima Inomovna

Editorial board

Z.Yaxshieva

Jizzakh State Pedagogical Institute, Doctor of Chemical Sciences

S.Sangwa

African Leadership University, Doctor of Business Administration

S.Otakulov

Jizzakh Polytechnic Institute, Doctor of Physical and Mathematical Sciences

M.A.S.Khasawneh

King Khalid University, Special Education, PhD

Sh.Akramova

Military-technical Institute of the National Guard, Doctor of Pedagogical Sciences

E.M.Colocassides

College of Tourism & Hotel Management, Doctor of Science in Communication

B.Sultonov

Tashkent Pharmaceutical Institute, Doctor of Technical Sciences

Ya.L.Chernyavskaya

Tyumen State Medical University, Candidate of Philological Sciences

A.Sidiqov

Tashkent Institute of Chemical Technology, Doctor of Chemical Sciences

W.B.Vidona

Edo State University, Anatomy, PhD

B.Kucharov

Institute of General and Inorganic Chemistry of the Academy of Sciences, Doctor of Technical Sciences

I.Eshmetov

Institute of General and Inorganic Chemistry of the Academy of Sciences, Doctor of Technical Sciences

M.Abdullaev

Andijan State University, Doctor of Historical Sciences

Z.Tojjeva

National University of Uzbekistan, Doctor of Geographical Sciences

N.Jiyanova

Tashkent Financial Institute, Candidate of Economic Sciences

X.Qobulov

Tashkent Financial Institute, Candidate of Economic Sciences

A.Nabiev

Tashkent Institute of Chemical Technology, PhD in Technical Sciences

A.Turgunbaeva

Namangan State University, PhD in Psychological Sciences

B.Xaynazarov

National University of Uzbekistan, PhD in Historical Sciences

M.Voxidova

Tashkent State Institute of Oriental Studies, PhD in Economics

A.Rahmonov

Republican Scientific-Practical Center, PhD in Pedagogical Sciences

G.Ochilova

Karshi Institute of Engineering and Economics, Candidate of Philosophical Sciences

B.Omonov

Karshi State University, PhD in Philosophical Sciences

O.Axmedova

Bukhara Institute of Engineering and Technology, PhD in Technical Sciences

G.Jumanazarova

Jizzakh State Pedagogical Institute, Doctor of Philological Sciences

T.Sabirjanov

Fergana Polytechnic Institute, Candidate of Technical Sciences

Sh.Ismoilov

Tashkent State Law University, Doctor of Sciences in Law

M.Rakhimov

Tashkent State Law University, Doctor of Philosophy in Law

L.Rakhimkulova

Tashkent State Law University, Doctor of Philosophy in Law

A.Sultonov

Jizzakh Polytechnic Institute, PhD in Economics

Mas'ul kotib

Tusmatova Nozima Inomovna

Tahririyat

Z.Yaxshiyeva

Jizzax davlat pedagogika instituti, kimyo fanlari doktori

S.Sangwa

African Leadership University, Doctor of Business Administration

S.Otaqulov

Jizzax politexnika instituti, fizika-matematika fanlari doktori

M.A.S.Khasawneh

King Khalid University, Special Education, PhD

Sh.Akramova

Milliy gvardiya harbiy-texnik instituti, pedagogika fanlari doktori

E.M.Colocassides

College of Tourism & Hotel Management, Doctor of Science in Communication

B.Sultonov

Toshkent farmatsevtika instituti, texnika fanlari doktori

Ya.L.Chernyavskaya

Тюменский государственный медицинский университет, кандидат филологических наук

A.Sidiqov

Toshkent kimyo-texnologiya instituti, kimyo fanlari doktori

W.B.Vidona

Edo State University, Anatomy, PhD

B.Kucharov

Fanlar akademiyasi Umumiy va noorganik kimyo instituti, texnika fanlari doktori

I.Eshmetov

Fanlar akademiyasi Umumiy va noorganik kimyo instituti, texnika fanlari doktori

M.Abdullayev

Andijon davlat universiteti, tarix fanlari doktori

Z.Tojjiyeva

O'zbekiston milliy universiteti, Geografiya fanlari doktori

N.Jiyanova

Toshkent moliya instituti, iqtisod fanlari nomzodi

X.Qobulov

Toshkent moliya instituti, iqtisod fanlari nomzodi

A.Nabiyev

Toshkent kimyo texnologiya instituti, texnika fanlari PhD

A.Turgunbayeva

Namangan davlat universiteti, psixologiya fanlari PhD

B.Xaynazarov

O'zbekiston milliy universiteti, tarix fanlari PhD

M.Voxidova

Toshkent davlat sharqshunoslik instituti, iqtisodiyot fanlari PhD

A.Rahmonov

Respublika ilmiy-amaliy markaz, pedagogika fanlari PhD

G.Ochilova

Qarshi muxandislik-iqtisodiyot instituti, falsafa fanlari nomzodi

B.Omonov

Qarshi davlat universiteti, falsafa fanlari PhD

O.Axmedova

Buxoro muxandislik-texnologiya instituti, texnika fanlari PhD

G.Jumanazarova

Jizzax davlat pedagogika instituti, filologiya fanlari doktori

T.Sobirjonov

Farg'ona politexnika instituti, texnika fanlari nomzodi

Sh.Ismoilov

Toshkent davlat yuridik universiteti, yuridik fanlari doktori

M.Rahimov

Toshkent davlat yuridik universiteti, yuridik fanlari falsafa doktori

L.Rahimkulova

Toshkent davlat yuridik universiteti, yuridik fanlari falsafa doktori

A.Sultonov

Jizzax politexnika instituti, iqtisodiyot fanlari PhD

194.	Наргиза Мухтор қизи Ибрагимова, Эрмат Мажидович Файзуллаев Современные методы развития музыкально-исполнительских навыков у учащихся	1212
195.	A'zam Ahadovich G'aybullayev Yoshlarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashning ijtimoiy psixologik muammolarini sharq mutafakkirlari tomonidan o'rganilishi	1219
196.	Durdona Muhammadi qizi Abduraimova Sharq ayollarining ijtimoiy hayotdagi o'ziga xosligi va zamonaviy yondashuvlar	1227
197.	Зарнигор Махмудовна Алаева Дискретность ритмических движений. Ритмика в начальной школе хореография	1233
198.	Зарнигор Махмудовна Алаева Шаг с подскоком в детском хореографии. Методические трудности педагога хореографа при выполнении шага с подскоком	1239
199.	Зарнигор Махмудовна Алаева Методические рекомендации по развитию ритмических навыков младших школьников	1246
200.	Зарнигор Махмудовна Алаева Интерпретация методов музыкального воспитания и образования дошкольника	1253
201.	Зарнигор Махмудовна Алаева Регулирование и интерактивное планирование музыкального воспитания и образования для начальных классов	1259
202.	Мавлуда Алмаматова Жамият тараккиётида аёлларнинг ўрни ва роли	1265
203.	Назир Рахматович Ахмадов Психологические механизмы реабилитации процесса дезадаптации у подростков	1271
204.	Алевтина Викторовна Ахмедбекова, Фазилат Абдуллаевна Абдурахимова, Ойбек Акбаралиевич Ортиков Основа повышения квалификации преподавателя современного вуза и развитие профессионально-педагогической компетентности	1278
205.	З.Ж.Ахмедова Психологические механизмы процесса адаптации студентов в высшем образовании	1285
206.	Бахриддин Бўриевич Бахронов Миллий қадриятлар баркамол авлод тарбиясининг таянчи	1292
207.	Дилшод Хайтбоевич Беков Ёш курашчиларда ўсмирлик даври психологияси	1299
208.	Шерзод Шухратович Бобоёров Спортчи эмоционал ҳолатини коррекциялашнинг ижтимоий-психологик механизмларини	1306
209.	Рўзигул Шарофовна Бозорова “Меҳр” тушунчаси: фалсафий таҳлил	1312
210.	Хайриддин Мусулмонкул ўғли Боймўминов Хор санъатини ривожлантириш учун мавжуд шарт-шароитлар ва уни ривожлантириш истиқболлари	1321
211.	Radjab Sayfitdinovich Boymuradov, Zarifa Jahonqulovna Boboyeva Sportchilarning emotsional holatlari diagnostikasi	1326
212.	Radjab Sayfitdinovich Boymuradov Milliy sport o'yinlarini tashkil etish muammosi bo'yicha ilmiy adabiyotlar tahlili	1333
213.	Е.В.Чжен, Гузала Ганижонова Изучение творчества А.С.Пушкина в Узбекистане	1342

Ёш курашчиларда ўсмирлик даври психологияси

Дилшод Ҳайтбоевич Беков

ТИҚХММИ МТУ Бухоро табиий ресурсларни бошқариш институти

Аннотация: Мақола ёш давр курашчилари ва педагогик психология фанининг вазифалари ва тадқиқот методлари, шахс таркиб топишида биологик ва ижтимоий омиллар, психик тараккиёт ва таълимнинг ўзаро муносабатлари ҳақида сўз юритилади. Олий ўқув юртлари талабалари, шунингдек, турли ёшдаги болалар ва ўқувчилар билан ишловчи педагоглар учун мўлжаллангандир.

Калит сўзлар: ўқитувчи психологияси, ўқитувчининг вазифалари, унинг касбига хос хислатлар, педагогик қобилиятлар.

Teenagers psychology in young wrestlers

Dilshod Haytboyevich Bekov

Bukhara Institute of Natural Resources Management

Abstract: The article is about young wrestlers and the tasks and research methods of pedagogical psychology, biological and social factors in personality formation, the relationship between mental development and education. It is intended for university students, as well as educators working with children and students of different ages.

Keywords: teacher psychology, teacher's duties, his professional qualities, pedagogical abilities.

Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг жорий йил 15 февралдаги Маданият ва спорт соҳасида бошқарув тизимини янада такомиллаштириш чора тадбирлари тўғрисидаги фармони мамлакатимиз спорти ривожига янги даврни бошлаб берди. Фармонга биноан Ўзбекистон Республикаси Жисмоний тарбия ва спорт давлат қўмитаси ташкил қилинди. Аҳоли кенг қатламини спорт билан шуғулланишга жалб этиш, жисмонан соғлом авлодни тарбиялаш, спорт индустрияси ва инфратузилмасини ривожлантириш, шаҳар ва туманларда оммавий спорт тадбирлари ва мусобақалар ўтказиш, Миллий олимпия қўмитаси, спорт турлари бўйича федерасиялар ва ассосиациялар билан биргаликда истедодли спортчиларни танлаш, тайёрлаш ва маҳоратини ошириш,

кадрлар тайёрлаш, соҳага замонавий технологияларни жорий этиш ва халқаро алоқаларни кенгайтириш унинг асосий вазифалари этиб белгиланди [1].

Кичик мактаб даври 6-7 ёшдан 9-10 ёшгача давом этади. Бу даврда бола мактаб ўқувчиларига қўйиладиган турли талаблар билан жисмоний машқлар юкламаси, босимини ҳис қилишини танишади, кураш асосларини ўрганиш учун биологик ва психологик жиҳатдан тайёрланади. Унинг психикаси билим олишга етадиган даражада ривожланади. Шу ёшдаги бола идрокининг ўткирлиги, равшанлиги, софлиги, аниқлиги, ўзининг қизиқувчанлиги, ишонувчанлиги, ҳаёлининг ёрқинлиги, хотирасининг кучлилиги, тафаккурининг яққоллиги билан бошқа ёшдаги болалардан ажралиб туради. Мактаб ихтисослиги курашга БЎСМ да ёш курашчилар таълимига тайёрланаётган болада диққат нисбатан узоқ муддатли ва шартли барқарор бўлади[2]. Кичик мактаб ёшидаги курашчи болаларнинг асосий фаолияти ўсиш ва ривожланиш бўлиб қолмай боланинг машғулотга бориши, унинг психологик ривожланиши ва шахснинг шаклланишидаги ўрни ниҳоятда катта. Ёш курашчилар ўқув фаолиятида ўқитувчи раҳбарлигида инсононгининг турли асосий шакллариининг мазмунини эгаллайди ва инсоний анъаналар асосида ҳаракат қилишни ўрганади[3]. Машғулот фаолиятида бола ўзиродасини ўқув машғулоти мақсадларига эришиш учун машғулот қилдириш керак. Машғулот фаолияти боладан нутқ, диққат, хотира, тасаввур ва тафаккурини керакли даражада ривожланишини талаб этган ҳолда, шуғулланувчи курашчини ривожланиши учун янги шароитларни яратади. Биринчи бор кураш мактабга келган бола ўз атрофдагилари билан психологик жиҳатдан янги муносабат тизимига ўтади. У ҳаётининг тубдан ўзгарганини, унга янги мажбуриятлар, нафақат, ҳар куни ўқув ва тарбиявий машғулотлардан ташқари мактабга бориш, балки кураш машғулотлар фаолияти талабларига бўйсунуш ҳам юклатилганлигини ҳис эта бошлайди. Оила аъзоларининг бола ўқув фаолияти, ютуқлари билан қизиқаётганлиги, шунингдек, машғулотлар жисмоний юкламани яний чарчоқ ва толиқиш назорат қилаётганлиги, унга қилинаётган янги муомала, муносабат унинг ижтимоий мавқеи ўзгарганлигини тўла ҳис этишига, ўзига нисбатан муносабатининг ўзгаришига асос бўлади[4]. Катталар болаларни амалий жиҳатдан ўз вақтларини тўғри тақсимлаш борасида яхши ўқиш, кичик туризм сайирлари ва саёхатлар, сайр қилиш ва бошқа нарсалар билан шуғулланишга ўргатадилар. Демак, оилада бола у билан ҳисоблашадиган, маслаҳатлашадиган янги бир ўринни эгаллайди. Ёш курашчиларнинг мактабдаги муваффақияти унинг кейинги психик ривожи ва шахсининг шаклланишида тўлиқ ижобий асос бўлади. курашчилар 10-11 ёшлардан 14-15 ёшларгача бўлган даврни ташкил этади. Аксарият курашчиларда ўсмирлик ёшига ўтиш асосан, 5-синфлардан бошланади. «Энди ўсмир бола эмас, бироқ катта ҳам эмас» - айти шу таъриф

Ўсмирлик даврининг муҳим характери билдиради. Бу ёшда ўсприн ривожда кескин ўзгаришлар рўй бера бошлайди [5]. Бу ўзгаришлар физиологик ҳамда психологик ўзгаришлардир. Физиологик ўзгариш жинсий етилишнинг бошланиши ва бу билан боғлиқ равишда танадаги барча аъзоларнинг мукамал ривожланиши ва ўсиши, хужайра ва организм тузилмаларининг қайтадан шакллана бошлашидир. Организмдаги ўзгаришлар бевосита ўсмир эндокрин системасининг ўзгаришлари билан боғлиқдир. Бу даврда ички секреция безларидан бири гипофиз безининг функцияси фаоллашади. Унинг фаолияти организм тўқималарининг ўсиши ва муҳим ички секреция безларининг (қалқонсимон без, буйрак усти беи ва жинсий безлар) ишлашини кучайтиради. Натижада бўй ўсиши тезлашади, жисмоний ва рухий овоз тўқималардаги гармоник ўзгаришлар жинсий балоғатга етиш даври хсобланади (жинсий органларнинг ривожланиши, иккиламчи жинсий безларнинг пайдо бўлиши) амалга ошади. Ёш Ўсмирин курашчилар ўзларини катталардек тутишга ҳаракат қиладилар. Улар ўзларининг лаёқат, қобилият ва имкониятларини маълум даражада ўртоқлари ва ўқитувчиларига кўрсатишга интиладилар [6]. Бу ҳолатни оддий кузатиш йўли билан ҳам осонгина кўриш мумкин. Ўсмирлик ёшига хос бўлган психологик хусусиятларни ўргана туриб, ўсмирлар шахсининг шаклланиб, ривожланиб, камолотга эришиш йўллари ва унга таъсир этадиган биологик ва ижтимоий омилларнинг бевосита таъсирини тушуниш мумкин [7]. Бу даврда ўсмир бахтли болалик билан хайрлашган, лекин катталар ҳаётида ҳали ўз ўрнини топа олмаган ҳолатда бўлади. Ўсмирлик даври «ўтиш даври», «Кризис давр», уйғониш давр» каби номларни олган психологик кўринишлари билан характерланади. Чунки, бу ёшдаги ўсмир курашчиларнинг ҳатти-ҳаракатида муқобил, янги шароитларда ўз ўрнини топа олмаганлигидан психик портлаш ҳоллари ҳам кузатилади. Ўз даврида бундай ҳолатни «психик ривожланишдаги кризис» деб номлаган. Ўсмирлик ёшида уларнинг хулқ-атвориға хос бўлган алоҳида хусусиятларни жинсий етилишнинг бошланиши билан изоҳлаб бўлмайди. Жинсий етилиш ўсмир хулқ-атвориға асосий биологик омил сифатида таъсир кўрсатиб, бу таъсир бевосита эмас, балки кўпроқ билвоситадир.

Мен ўйлайманки бу давирда кўпроқ болани банд қилишни, спорт тўғарақларға жалб қилишни тавсия қиламан тадқиқот натижалар шуни кўрсатади ёш ўсмиринлар кураш машғулотларидан кейин турли хил интеллектуал суҳбат доирасида болани тез аниқ қарор қабул қилиш қобляти самарадорлиги ошибгина колмай. Бу ёшдаги болаларда идрок, диққат, хотира, тафаккур ва нутқ тўлиқ шаклланиб бўлгани учун ҳам уларға таълим беришда катталарға қўлланиладиган услублардан фойдаланиш мумкин.

Махсус тестлар